

MONDRAGOEKO KOPERATIBA ENTSEGUA

anjel larrainaga

Artikulu hontan, Mondragoeko koperatiba saioaren berri lau bat ematen ahaleginduko gara. Halabeharrez, labur izango gara, horrialde hauek inposatzen duten laburtasunean ahalik eta argien izaten saiatu nahirik.

Aipatu saioa adiaraztean metodologia zerbait erabiltzearren, atal batzu berezten ditugu:

A.—Mondragoeko koperatibismoaren historia.

B.—Gaurko errealidade eta hedapena.

D.—Ideologia eta enpresa estruktura.

E.—Amaia.

Goazen, besterik gabe, entseguren hastapenetara.

A. HISTORIA

Indarren eta medio ekonomikoen mugimendua erakartzen duen giza ekintza orotan, esperentziak irakasten digunez, beti aurkitu ohi da eragile bat. Eskuartean darabilgun ekintza honek,

koperatibismo honek, ere ukan zuen adore-gizon bat: A. Arizmendiarrieta, alegia.

1941.ean heltzen da Mondragoera. Garai hartan, gerla ostea, erabateko ideial gabezia nabari zen, gerlak erakarritako *shock*-ak alienatuak aurkitzen ziren herritarrak. Urte berean, A. Arizmendi *Unión Cerrajera, S.A.*-ko Ikasle Eskolan sartzen da irakasle bezala; eta gazte talde bat sortzen hasten da, HOACen barruan, gerorako sozialki gertatzen diharduelarik.

Lehen abiada honek bigarren urratsera darama berehala: 1943.ean *Mondragoeko Eskola Profesionala* sortuko da, herri osoari irekia eta bertako "Acción Católica"ren bazter-ekintza bezala. Azkenik, 1948.an, *Hezibidearen eta Kulturaren Liga* eraikitzen da, elkarte independente eta dretxo osoko bezala.

Eskola Profesionalaren eraikuntza azpimarkatu dugu, mugimendu giziaren sorburu eta labe delakotz: eskola hontatik irtenak dira enpresa berrien sortzaileak, eskola hontatik zabaltzen ziren sortzen joan diren antolamendu sozialen muina izango ziren ideiak.

Kronologikoki, lehenik eraikitzen den koperatiba ULGOR da. 1955.ean eratzen da, Gasteizen, "Sociedad Anónima" gisa; guti barru, 1956.ean, Mondragoera aldatzen da, hemen poliki-poliki estrukturakera berezi bat —zenbait elementu koperatiburekin— ematen zaiolarik. Azkenik, 1959.an, Lanaren Ministerioak haren Araudia afrogatzen du eta Koperatiba Elkarte Industrialia bilakatzen da.

1959.ean gaude, eta Mondragoen, ULGOREz gainera, beste koperatiba bat hasten da lanean, ARRASATE, gaiari buruz jadanik eginik dauden istudio eta ekinbideez baliaturik. Tenore hontan, baita, Elorrioko FUNCOREkin harremanetan jartzen dira, eta gerorako determinatzaile izango den akordio bat onartzen da, hots: *Lankideen Kutxa Herrikoia* sortzekoa.

Zertarako moldatzen da *Lankideen Kutxa*? Hasiera batetan, koperatibetako partaideen gaixotasun eta zahartzaro-sariaren pro-

blemaren soluzio-bide bezala. Hasieratik beretik, pertsonalidade berezi eta zehatz batekiko multzo gisa sortzen da. Koperatiba honek, hastean, erabiltzen zituen koantidadeak hain ziren ohargarriak, non kredituez eta beste finantza laguntzez lagundu ahal ukan bait ziren partaide ziren koperatibei. Berehala, Aurrezki Kutxa ohizko baten antzera jardutean, posibletasunak hainbateraino gehitu dira, gaur gero esan bait daiteke kapitala ez dela oinarrizko eragozpenik inguruko koperatiben eraikuntza eta funtzionamendurako.

Une hontatik aurrera, *Langileen Kutxa*-k mugimendua hedatu beharraren kontzientzia sortzen du bere zuzendariengan; hortarako zerbitzu berri bat sortzen du bere baitan: Enpresa-Atala, koperatiba berrien zirikatze eta aholkatze xede bakarrarekin.

Pondu hontan gehiago luzatu gabe, eta mugimendu honen eboluzioaren hastapenak arakatu ondoren, ikus dezagun.

B. EGUNGO ERREALIDADE ETA HEDAPENA

1971. urtearen azkeneko datu ofizialak jakin-iturri ditugula, gure koperatibismo honen antzeko ideologia duten eta *Langileen Kutxa*-ri atxikiak dauden koperatiben imitazio bat egin dezagun.

koperatibak	zenbatekoa	partaideak
INDUSTRIALAK	47	9.335
—fundizio eta forja	4	930
—ekipo ondasunak	10	1.590
—tarteko ondasunak	16	2.546
—luzaroko kontsumo ondasunak	8	3.345
—etxegintza	5	757
—beste	4	167
KONTSUMOKOAK (EROSKI)	1	16.841
NEKAZARITZAKOAK	4	1.491

COPESCA (Arraintzako 14 kop.)	1	187
ZERBITZUAK	2	138
<hr/>		
GUZIRA	55	27.992

Lauki hontan koperatibak eta partaideak ikusi ditugu; partaide bakoitzak ez darama berekin nahi-ta-ez lantokirik, zerbitzuko eta kontsumoko koperatibak ere tartean bait daude. Hori dela-ta, motz geratuko ginake esposizio hontan, baldin sortu diren lantokiak aipatzeke uzten baditugu: ikus dezagun, bada, azken urteotako eboluzioa numerotan emana:

urtea	lantokiak
1965	3.395
1966	4.202
1967	5.082
1968	6.418
1969	7.400
1970	8.053
1971	9.335

Zehatzago mintzatuaz, eta *Langile Kutxa*-ri dagokionez, azken (1971-XII-31) garbiketa ofizialeko datuak ematen ditugu jarraian:

Urteko ahorro garbia	1.461.992.751
Ahorratzaileen zenbakia	108.502
Bulegoen zenbakia	54
Negoiazioaren tamainia	95.679.063.797
Ahorro osoa (guti gora behera) . . .	5.000.000.000

Gain begiratu honek zera adiarazten digu printzipioz, hots: Gipuzkoako langileriaren % 10 guti gora behera koperatibista dela (koperatiban lan egiten duela) eta, bestalde, kontutan edukitzeakoak diren medio batzu lortu direla.

Irakurlea xifrez gehiago ez nahastearren, noan hurrengo atalera.

D. IDEOLOGIA

Mondragoeko saioari "koperatibu" baderizkiogu, eta baderitzaio, ez da printzipioz esan nahi prezeski koperatiba tradizionalen kontzeptuen baitan sartzen dugunik.

Gure esperentziak hau bakarrik nahi du izan: baliagarria, alor sozial nahiz ekonomikoan; zeren —esanak esan— enpresa bezala gailentzen ez den enpresa batek deus guti egin bait dezake gizagintza alorrean.

Hona produzioaren eragilerik oinarrizkoenei eta gure saioaren baitako honen kontzeptuatzeari buruzko gogapen zenbait:

KAPITALA: printzipioz eta bortizki, dretxo sozial oro ukatzen zaio; legezko interesaren ordainketa bakarrik ukanen du. Sobera- eta pilatu-lantzat (honela dio Araudiak) kontzeptuatzten da.

Kapitalaren alderdi ekonomikoari so —kapital sozialari alegia—, partaideek damatenarekin osatzen da; partaideok, partaide izateagatik beragatik, lantokiaren kostoaren parte bat ordaindu behar dute. Gainera, eta enpresaren bizitza ekonomikoa zehar, banakako egintza batetan banatu gabe ondasun soziala (autofinanziazioa) sendotzera iragaiten diren onurei esker gehitzen joango da kapitala.

LANA: koperatibaren giltzarria da hau. Gizonak, gizon bezala osa dadin, eta desarroilo soziala bere neurrian eragin dezan, duen bidea da lana; beraz, dretxo bat da, baina baita eginkizun eta erantzukizun bat ere.

Hortarako, lana beti dintasunez egin dadin, elkarlotua eta diziplinatua izan dadin saiatu behar du koperatibak; izan ere efikazia, beti kontutan eduki behar den hautakuntza naturalaren lege bat bait da, utopiatan nahiz mitotan erortzeko arriskutik libratzekotan behintzat. Tesi honen baieztapen ofiziala Araudi Sozialaren lehen hiru artikuluetan aurkitzen da.

Partaideek eginiko lan honek, salmenten emaitzen banaketa

garaian (teorikoki exerzizioaren bukaeran egin behar litzakeena) hartzen du bere ordaina. Bi sumagarrik osatzen dute ordainketa ekonomiko hau: langile-aurrerapena, bakoitzaren ohizko presu-postuaren eskakizun bazterrezinei dagokiena eta printzipioz inguruko (hauzoko) bataz-besteko alokairu mailaren arabera taxutua; hitz gutitan, batez ere kontsumora zuzentzen den lanetiko irabazia da. Hau "Retorno koperatibu" delakoaz osatzen da: irabazi garbi banagarriek baldintzapetzen dute honen neurria eta aurrerapenaren proportzioz izan ohi da haren koantidadea; exerzizio ekonomikoaren bukaeran egin ohi da banaketa hau; aurrerapena, berriz, hamabostoro nahiz hilorro banatu ohi da. Koperatibistak bere enpresa zeregina betetzearen regularki inbertsiorako ematen duen irabaziaren parte da "retorno"a.

Honela lanaren ordainketa koefizientetan ezartzen da, hauen aldagarritasunik handienak 1etik 3rako aldea admetitzen duelarik.

Lanaren eta kapitalaren koperatiba baitako zeregina ikusi ondoren, hona Araudian aurkitzen diren ideologia aldetiko beste ideiak: *libertatea* (erlijioari eta politikari buruz), inolako argitasunik behar ez duena noski, eta *demokrazia*, "gizon bat boto bat" den aldetik, jarririko kapitala haintzat hartzeke; garrantzi handikoa da alderdi hau, organu agintariak bozketa zuzenez hautatzen direnaz ohartzen bagara.

Lauki honen aurrean, "Sociedad Anónima" batenarekin gonbaratzen bada, desberdintasun nabaririk aurkitzen da, ez hainbat organuen hautaketari buruz, izaera kooperatibuak hauei inposatzen dizkien zeregin eta berezgarriei buruz baino.

Haatik, oinarrizko taxuerari begiratzan badiogu, ohartuko gara —izatez eta *funtzionaltasunaren* ikusponduetik— ezberdintasun handirik ez dagoenaz aurreko eskema honen eta aipa geneza-keen "Sociedad Anónima" batenaren artean.

BILTZARRE NAGUSIA: dudarik gabe, honen eta S.A. baten taxuera aski desberdinak dira. Hemen, biltzen eta bozematzen duten pertsona batzu badira, ez dute hori dadukaten kapital zatiaren eskumenez egiten, baizik lan bat egiten dutelako soilik. Honen ahalmenak S.A. batetakoak bezain agintetsuak dira, baina kooperatiban personok enpresari askoz lotuagoak daude, barrutik ezagutzen bait dute, honen jabe izan eta bertan lan egiten dutelarik.

Urtean behin elkartzen den organu honen jarduketa norma-lean ez da orain arte larrialdi berezirik azaldu.

ZAINZAILA KONTSEILUA: organu hau legeri kooperatibuak inposatzen du; eragiletasun urria du jeneralean, nahiz-eta onuragarriago egiten duten konponketa eta bitartekotza zereginak ematen zaizkion; orain arte, ordea, ez dirudi honen eskuhartzea beharrezko izan denik.

BILTZARRE AGINTARIA: organu bereziki kooperatibua da hau, Biltzarre Nagusiko ordezkariak efektibu eta pertsonal bat berekin duelarik. S.A. batetako Administrazio Kontseiluaren antzeko zereginak ditu nolabait ere; baina harenak baino hedadura handiagoko besterik ere badu, honengan elkartzen bait dira kooperatiba - enpresa izaki biak.

ZUZENDARITZA KONTSEILUA: organu arras enpresariala da, kooperatibu gisako hainbat osagarririk ez bait da aurkitzen hemen. S.A. baitako Administrazio Kontseilua aurkitzen dugu hemen kontraespilatua, neurri batetan noski, askoz argiago. Goi

mailako ejekutibuen biltzarrea da, nahiz-eta organu STAFF bat ere izan, bere eremutzat enpresa duelarik, honen produzio-, komertzio-, ekonomia- eta finantziaketa-arduren ekintza alderditan (entidadearen politika enpresariala bategiten duelarik), joera nagusiak Biltzarre Agintariak baitetsi behar baditu ere.

KONTSEILU SOZIALA: langileen ordezkari organu bat da, ez hauen koperatzaile partaidegoagatik, langiletzagatik baizik. Enpresa kapitalistetan "Jurado de Empresa" datekeenaren pareko da neurri batetan. Egia da, ez duela juridikoki harek ainako ahalmenik, baita haren kontzezioa gaintitzen duela ere, ordea: errepresentatibua izatez gainera (hots, 20 langileko kontseilari bat hautatzen da), pertsonal politikaren alderdi oinarrizkoak jasotzen ditu eta langileek langile bezala dituzten problemei aurremateko eta erantzuteko gailu eraginkor baten zerbitzua ari da egiten. Pertsona bat berarengan aurkitzen den bikoiztasuna (hots, partaide koperatzaile, batetik, eta enpresan langile-egitekoa betetzen diharduena, bestetik) argitzeko ikusbide egoki bat da hau.

JERENTZIA: elkarte batek osaturiko organu bat da egun, derrihor horrela izan beharrik ez badu ere. Kontseilari-delegatuak —Biltzarre Agintaria ordezkatzan du hemen— eta jite ejekutibuko eginkizunetan jerente bakoitzaren ekintzak, bakoitzaren espezialidade alorrean, dute azken hitza, hots: teknika eta produzio alorretan fabrikazio jerenteak, eta administratibu-komertzialean administrazio jerenteak.

ZUZENDARIAK: gure laukian ez ditugu denak aipatu, berezien batzu baizik, hierarkia mailez ohar gaitezen. Sistimaren baitan axola handiko atalak dira eta, Zuzendaritza Kontseiluko bazkide direlarik, leku gailena dute entidadean.

Organurik behinenei eman begirada hontan, nahiko garbi geratu da gure enpresa industrialen erakunde antolamendua.

E. AMAIA

Hitz batetan: on ala txar da kooperatiba? Langilearen askatzerik erakartzen ahal du? Gerorako soluzia ote? Gure erantzuna:

Lehenik: gaur arte erabat egingarri azaldu da bere produzio-, ekonomia- eta sozial-alderdi orotan.

Bigarrenik: kanpai joka hasteke, hamar urtetan lorturiko hazkunde eta desarroilo mailari suspergarri derizkiogu.

Hirugarrenik: utopiak eta enpresa teorikoak alde batetara utziaz, praktikan eta errealidade bezala, sasoi hontararte zertu gabeko egiztapen eta jestio jardunbide eta kondizio sozial zenbait erakarri du.

Bestalde, eta egiari men, hau ere aitortu beharra dugu: alegia, giza egintza orok hutsegite handiak ukan ohi dituela eta, logikoki, hutsegiteok askoz ere atzemangarri eta somagarriagoak direla kooperatiban. Bere gizonak izan dadin nahi dutena izango da kooperatiba, zeren —bere buruari izen hau eman arren— planteatu dugun xede sozial honengandik, hots, lanaren gizatiartzea eta jestioaren erantzukizunezko partehartzetik gertuago edo urrunago aurki bait daiteke.

Bestela esan: gure saioa egiten ari da uneoro; dinamika hau da, hain zuzen, ene ustez, berezgarririk sakonena, eta herriak egoera zehatz bakoitzean behar duenaren arabera antolatuko da. “Kooperatiba reboluziora doa, sozialismora doa, edo kapitalismora doa” baieztatzen nahiz galdetzen denean, irrifarra beste irtenbiderik ez dagoke askotan; kooperatiba, bertako gizonak gidatzen duten lekura bakarrik joango bait da. Eta baldin gizonarengan konfiantzarik badugu, gizon hau aipaturiko premisa eta ideien inguruan elkartzen denean —honen desarroiloa galerazten duten bide herstuetatik at— zergatik ez dugu kooperatibagan konfiantzarik ukanen?